

اشاره:

در شرایط جدید با رسیدن به ماه‌های پایانی سال ۱۳۹۴، شروع برنامه اجرایی اقدام مشترک به دنبال مذاکرات هسته‌ای و روشن شدن چشم‌انداز منابع مالی، لایحه بودجه کل کشور که تصویری کلی از اقتصاد ملی را ترسیم می‌کند، از سوی دولت به مجلس شورای اسلامی تقدیم شده است. بنابراین همزمان با فعالیت انتخاباتی نمایندگان مجلس شورای اسلامی باید بررسی و تصویب لایحه بودجه سال ۱۳۹۵ نیز به انجام برسد.

مقدمه

در ابتدای ورود به دوران پساتحریم منجر شود، از اهمیت زیادی برخوردار است.

با عملیاتی شدن برنامه اجرایی اقدام مشترک، اقتصاد کشور وارد فضای جدیدی شده است. این موضوع با انتخابات مجلس شورای اسلامی، رقابت‌های سیاسی و تبلیغاتی جناح‌های سیاسی و شرکت‌کنندگان در انتخابات همراه شده به گونه‌ای که مباحث اقتصادی به موضوع رقابت سیاسی و تبلیغاتی تبدیل شده است. در این میان معمولاً دیدگاه و نظرات کارشناسی و تخصصی تحت تأثیر رقابت‌های سیاسی به فراموشی سپرده شد یا کم‌رنگ می‌شوند. این در حالی است که مطالعه کارشناسی تصویب بودجه کل کشور در سال ۱۳۹۵ و ساختار درآمد و هزینه آن، شاخص‌های اقتصاد کلان بازار پول، بازار سرمایه و تجارت خارجی که اجزا مختلف اقتصاد ملی بوده و می‌تواند به ارائه برآورد مناسب و ترسیم روندهای آن

بودجه کل کشور در سال ۱۳۹۵

طبق آئین‌نامه داخلی مجلس، دولت باید حداکثر تا ۱۵ آذرماه لایحه بودجه سالانه را ارائه کند. اما تنگنای مالی دولت، فشارهای ناشی از تحریم و نیاز به قطعی شدن سرنوشت برجام برای برنامه‌ریزی جهت تأمین مالی کشور با توجه به کندی رشد اقتصادی، باعث شد تا در روز بعد از اجرایی شدن برجام یعنی ۲۷ دی لوایح بودجه ۱۳۹۵ و برنامه ششم توسعه به مجلس شورای اسلامی ارائه شود. اگرچه بررسی لایحه برنامه ششم به مجلس آینده موکول شد اما دولت با توجه به افزایش حقوق کارکنان و بازنشستگان بر مبنای محاسبه جدید و انتظار فعالان اقتصادی به دنبال نهایی شدن بودجه در سال ۱۳۹۴ است. بدین ترتیب اگر مجلس تا هفته سوم اسفند، بودجه سال ۱۳۹۵ را به تصویب برساند، دولت می‌تواند پرداخت‌های فروردین را با ارقام جدید اعمال کند. هم‌اکنون بودجه در کمیسیون‌های تخصصی مجلس در حال بررسی است و کلیات آن نیز در کمیسیون برنامه و بودجه تصویب و بررسی درآمدها آغاز شده است. براساس جلسه مشترک دولت با هیئت رئیسه کمیسیون تلفیق، قرار شد این

کمیسیون پس از برگزاری انتخابات نظر قطعی خود را در مورد بودجه اعلام نماید و پس از آن بررسی بودجه در جلسه علنی مجلس آغاز شود. اما برخی از اعضای کمیسیون بودجه معتقدند امکان تصویب لایحه بودجه تا پایان سال وجود نداشته و در نهایت اوایل فروردین به صحن مجلس خواهد آمد لذا دولت باید بودجه چند دوازدهم ارائه کند. دولت بر اساس آیین‌نامه داخلی معتقد است نمایندگان حتی اگر پس از تعطیلات لایحه بودجه را تا پایان اسفندماه به تصویب برسانند، دولت آمادگی لازم را دارد تا قبل از هفته چهارم احکام بودجه را اجرایی کند.

ارقام بودجه

بودجه پیشنهادی دولت برای سال ۱۳۹۵ نسبت به سال ۱۳۹۴، ۲۱ و نیم درصد رشد داشته است. از ۲۶۷ میلیارد تومان بودجه کل کشور ۱۰۱ هزار میلیارد تومان از مالیات، ۶۸ میلیارد تومان از فروش نفت و ۲۷ هزار میلیارد تومان از فروش اوراق مشارکت تأمین می‌شود. ۲۰ درصد درآمد نفت برای صندوق توسعه ملی، ۱۴ و نیم درصد سهم شرکت نفت و ۶۵ و نیم درصد برای بودجه مصرف می‌شود که با توجه به کاهش قیمت نفت رقم چشمگیری نیست. رقم پیشنهادی مالیات بدون عوارض و درآمد گمرکی ۸۷ هزار میلیارد تومان است. ۴۸ هزار میلیارد تومان از محل هدفمندی یارانه‌ها پیش‌بینی شده که سهم تولید در آن مشخص نیست. ۵ درصد به قیمت فرآورده‌های نفتی اضافه می‌شود تا برای نوسازی خطوط نفت و گاز استفاده شود. ۱۵۰ ریال به عوارض آب شهری و ۳۰ ریال به هر کیلو وات برق شهری برای توسعه برق روستایی اضافه می‌شود. تعیین ۲۰ درصد عوارض برای سنگ آهن، آهن اسفنجی ۱۰ درصد، افشهره ۱۶ و نیم درصد و گندله ۱۳ درصد و تقویت سرمایه بانک مسکن، از محل فروش ۵ هزار میلیارد تومان اموال بانک مسکن از نکات دیگر لایحه بودجه است.

از نظر اعضای کمیسیون بودجه روش تهیه بودجه نه بر مبنای عملکرد بلکه با روش سنتی بوده و مفاهیم نوآوری، خلاقیت، اقتصاد مقاومتی و دانش‌بنیانی در آن دیده نمی‌شود. از منظر کمیسیون‌های تخصصی با وجود این که در سال جاری ۷۰ درصد درآمدهای مالیاتی محقق شد، مالیات و عوارض در بودجه ۱۳۹۵، ۱۷ درصد رشد دارد. یعنی ۲۰ هزار میلیارد تومان از درآمدهای

مالیاتی تحقق نخواهد یافت. در سال ۱۳۹۴ بین ۶ تا ۷ هزار میلیارد از ۱۴ هزار میلیارد تومان اوراق مشارکت، صکوک و اسناد خزانه اسلامی پیش‌بینی شده در بودجه محقق شد. این رقم در سال ۱۳۹۵ ۲۷ هزار میلیارد تومان است. لذا ۲۰ هزار میلیارد عدم تحقق، وجود خواهد داشت. تا کنون ۱۷ هزار و ۵۰۰ میلیارد تومان به طرح‌های عمرانی پرداخت شده است. قرار است دولت ۳۰ هزار میلیارد تومان دیگر به این طرح‌ها تا پایان سال اختصاص دهد اما از محل پول‌های آزاد شده تنها امکان تخصیص ۱۰ تا ۱۳ هزار میلیارد تومان وجود دارد. عملکرد واگذاری شرکت‌های دولتی نیز نتیجه خوبی نداشته و درآمد دولت رشد منفی دارد. بنابراین دولت در کل با کسری بودجه ۲۰ تا ۳۰ درصدی روبه‌رو است.

سهم صندوق توسعه ملی از بودجه

کل منابع صندوق توسعه ملی تا شهریور ۱۳۹۴، ۷۸ میلیارد دلار برآورد شد. وصولی این صندوق تا شهریور امسال بیش از ۳ میلیارد دلار بوده است. از نظر منتقدان در شرایطی که باید منابع ورودی به صندوق بیش از ۳۰ درصد درآمد نفت و گاز باشد، اما ۲۰ درصد به آن اختصاص داده شده است. در بودجه سال آینده نیز سهم صندوق توسعه ملی ۲۰ درصد پیش‌بینی شده است. لذا از نظر نمایندگان مجلس این موضوع بر خلاف سیاست‌های ابلاغی است. اعضای کمیسیون‌های تخصصی معتقدند که مجلس در بودجه ۱۳۹۵ نباید با سهم ۲۰ درصدی صندوق موافقت کند.

درآمد دولت در سال ۱۳۹۴

به نظر می‌رسد مهم‌ترین چالش دولت در بودجه امسال و سال آینده تأمین درآمد است. تحریم‌ها و کاهش قیمت نفت به حدود یک چهارم قیمت بازار در یک سال پیش، تأثیر منفی شدیدی بر درآمدهای دولت به جای گذاشته است. بر این اساس مجموع درآمد ۶ ماهه اول امسال دولت (بدون احتساب درآمدهای نفتی و واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای) ۴۶ هزار و ۴۸۰ میلیارد تومان بوده است. کل درآمدهای پیش‌بینی شده برای سال ۱۳۹۴ در بودجه ۱۲۸ هزار و ۸۵۰ میلیارد تومان بوده است. درآمد دولت از محل مالیات در ۶ ماهه اول امسال ۳۳ هزار و ۴۱۰ میلیارد تومان، واگذاری شرکت‌های دولتی ۴ هزار و ۱۵۰ میلیارد تومان، برگشتی از سال‌های گذشته ۳۲۰ میلیارد تومان و سایر منابع ۸ هزار و ۳۱۰ میلیارد تومان بوده است در حالی که از محل فروش اوراق مشارکت و استفاده از تسهیلات خارجی نیز درآمدی نداشته است. مجموع درآمدهای نفتی دولت در ۶ ماهه اول امسال ۲۷ هزار و ۹۴۰ میلیارد تومان بوده است. در بخش هزینه‌ها در ۶ ماهه اول امسال دولت برای هزینه‌های جاری ۷۵ هزار و ۲۰۰ میلیارد تومان و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (بخش عمرانی) ۸ هزار و ۶۱۹ میلیارد تومان پرداخت کرده است. بر این اساس مجموع اعتبارات عمرانی مصوب برای امسال ۴۷ هزار و ۳۹۰ میلیارد تومان در نظر گرفته شده که در ۶ ماهه اول امسال کمتر از یک پنجم آن تخصیص داده شده است.

تداوم کاهش تورم

اعمال انضباط مالی و سیاست‌های پولی مناسب از سوی بانک مرکزی باعث شده تا روند کاهش تورم همچنان ادامه داشته باشد. شاخص قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای شهری در دی‌ماه سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد که نرخ تورم نقطه‌ای ۹/۴ درصد و نرخ تورم سالانه مناطق شهری با ۲ دهم درصد کاهش به ۱۲/۲ درصد رسیده است. نرخ تورم روستایی دی‌ماه سال جاری نیز به ۱۱/۵ درصد کاهش یافته است. در بخش ساختمان متوسط قیمت فروش هر متر مربع زمین یا زمین ساختمان مسکونی کلنگی معامله شده در شهر تهران در پاییز ۱۳۹۴ با ۴۴ میلیون و ۱۰۲ هزار ریال نسبت به فصل قبل ۰,۴ درصد و نسبت به فصل مشابه سال قبل ۰,۲ درصد افزایش داشته است. متوسط مبلغ اجاره ماهانه به علاوه ۳

از این رو برخی از نمایندگان مجلس برای تصویب بودجه ۱۳۹۵ پیشنهاد اصلاحی ارائه کرده‌اند به گونه‌ای که اگر دولت دارای مشکل مالی است و امکان واریز ۳۰ درصد سهم صندوق را ندارد، ۱۲ درصد را به عنوان قرض برداشته و مجدداً به صندوق واریز کند. برای این گفته می‌شود صندوق توسعه ملی در دولت گذشته و فعلی به وظایف خود عمل نکرده است زیرا طی دو سال ۳۶ درصد منابع صندوق صرف هزینه‌های دولت شده است. دولت سال گذشته ۱۳ درصد و امسال نیز ۱۶ درصد از منابع صندوق برداشت کرده است. تأمین ۱۵ درصد از هزینه خرید هواپیمای ایرباس از طریق صندوق توسعه ملی در لایحه بودجه ۱۳۹۵ پیشنهاد شده که مورد اعتراض نمایندگان مجلس است. البته بیش از ۱۱ میلیارد دلار از منابع صندوق برای موضوع آب اختصاص داده شده است. ۸ میلیارد دلار از منابع صندوق توسعه ملی برای مهار آب‌های مرزی و ۱,۵ میلیارد دلار برای دشت‌های خوزستان و ایلام، ۵۰۰ میلیون دلار برای سیستان و بلوچستان و ۵۰۰ میلیون دلار برای آب شرب روستایی در نظر گرفته شده است. با وجود این نمایندگان مجلس معتقدند صنعت گران به درستی از منابع صندوق بهره‌مند نمی‌شوند و عدم توجه به بخش خصوصی، تعاونی و مناطق کمتر توسعه یافته را از دیگر تخلفات صندوق توسعه ملی می‌دانند. بر مبنای این انتقادات آنها بر این امر تأکید داشتند که دولت باید برای تأمین منابع مورد نیاز خود راه کارهای جایگزین را انتخاب می‌کرد.

درصد ودیعه پرداختی برای اجاره یک متر مربع زیربنای مسکونی نیز نسبت به فصل قبل ۰,۸ درصد و نسبت به فصل مشابه سال قبل ۸,۴ درصد، افزایش داشته است.

تولید به موضوع رقابت سیاسی تبدیل شده است.

نرخ مشارکت، بیکاری و اشتغال

از سوی دیگر براساس گزارش مرکز آمار در پاییز ۱۳۹۵، نرخ مشارکت اقتصادی در جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر در کل کشور ۳۸,۱ درصد بوده است که نسبت به پاییز ۱۳۹۳ بیش‌تر ۰,۸ درصد افزایش داشته است. بالاترین نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر در استان اردبیل ۴۴,۳ درصد و سیستان و بلوچستان با ۳۰,۳ درصد پایین‌ترین نرخ مشارکت را داشته است. در مقابل نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر در کل کشور ۱۰,۷ درصد بوده است که نسبت به پاییز ۱۳۹۳، ۰,۲ درصد افزایش یافته است. نرخ بیکاری در بین مردان ۹,۰ درصد و زنان ۱۸,۹ درصد، در نقاط شهری بدون تغییر اما در روستاها ۰,۷ درصد افزایش داشته است. بیش‌ترین نرخ بیکاری در گروه سنی ۲۴-۲۰ ساله با ۲۶,۵ درصد بوده است.

بازار پول و متغیرهای پولی

وضعیت نظام بانکی متأثر از گذشته، سخت‌تر از آن است که در مدت کوتاهی قابل اصلاح باشد. بر این اساس در پایان شهریور ۱۳۹۴ پایه پولی با ۴,۸ درصد رشد نسبت به اسفند سال قبل و ۱۹,۲ درصد رشد در مقایسه با شهریور ۱۳۹۳ به ۱۳۷ هزار و ۵۰۰ میلیارد تومان رسیده است. در شش ماه اول ۱۳۹۴ حجم پول ۲,۳ درصد کاهش و به ۱۱۸ هزار میلیارد تومان رسیده است. میزان اسکناس و مسکوک در دست

شاخص‌های مربوط به تولید

در عرصه تولید کل کشور، رشد بخش نفت در صادرات در ۳ ماهه دوم سال مثبت بوده است. در ۳ ماهه اول سال، میزان تولید نفت ۲,۶+ و میزان صادرات ۰,۴- بود که در ۳ ماهه دوم امسال این رقم در تولید نفت به ۲,۲+ و در صادرات به ۷,۹+ رسید. همچنین شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی در سه ماهه دوم امسال با ۶ دهم درصد کاهش عدد ۹۴,۶ را نشان می‌دهد. پیش از این در سه ماهه اول این شاخص ۴,۱ درصد کاهش داشت که تغییر این عدد به ۶ دهم درصد در سه ماهه دوم بیانگر کاهش شدت و عمق رکود در بنگاه‌های اقتصادی بزرگ است. همچنین تعداد جواز تأسیس واحدهای صنعتی با ۹,۵ درصد کاهش به ۳ هزار و ۷۴۳ واحد رسید. حجم سرمایه‌گذاری این تعداد جواز تأسیس ۲۶ هزار و ۲۶۰ میلیارد تومان بوده است که حجم ارزش ریالی این میزان سرمایه‌گذاری ۲۵,۴ درصد کاهش داشته است.

در بخش مسکن پروانه بهره‌برداری از واحدهای صنعتی هزار و ۱۹۸ واحد بود که ۱,۵ درصد کاهش داشته است. حجم سرمایه‌گذاری آن ۳ هزار و ۵۸۰ میلیارد تومان بوده است. میزان سرمایه‌گذاری در این بخش ۱۷,۵ درصد کاهش داشته است. تعداد پروانه‌های ساختمانی ساخته شده در مناطق شهری در سه ماهه دوم امسال ۱۱,۲ دهم درصد کاهش داشته که نسبت به رقم کاهشی ۱۷,۸ درصدی در سه ماهه اول و همچنین عدد منفی ۲۳,۲ درصد در سه ماهه چهارم سال گذشته، گویای حرکت آرام به سمت خروج از رکود در این بخش است. تعداد ساختمان‌های شروع شده در مناطق شهری با ۲ درصد کاهش مواجه شده که نسبت به کاهش ۱۴,۵ درصدی سه ماهه اول، روند بهبود نسبی سرمایه‌گذاری بخش مسکن را نشان می‌دهد. اگرچه رشد بخش مسکن و کشاورزی مثبت بوده است، با وجود این منفی بودن رشد اقتصادی در سه ماهه سوم، افزایش قاچاق و واردات کالای مشابه داخلی، تأخیر در پرداخت حقوق کارگران، فشارهای مالیاتی، عدم اجرای قانون حمایت از تولید و عدم هدایت نقدینگی به

دولت شده است. به این مسائل باید افزایش ۵۰ هزار میلیارد تومانی سرمایه بانک‌ها از محل تسعیر نرخ ارز را نیز افزود. تلاش دولت در مهار و کنترل و بهبود این وضعیت از طریق ساماندهی بازار جدا از مشکل پولی و کاهش نرخ بهره تداوم دارد. دولت به دنبال آن است با هدف کاهش ریسک، شفافیت رقم بدهی، ایجاد تعهد در قبال بدهی جدید، مطالبات بانک‌ها و پیمان کاران را تا پایان سال ۱۳۹۶ با بهره‌گیری از ابزار بدهی پرداخت کند. دولت همچنین در اواخر بهمن حداکثر نرخ سود تسهیلات عقود غیرمشارکتی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری معادل ۲۰ درصد و سقف نرخ سود مورد انتظار عقود مشارکتی هنگام عقد قرارداد بین بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و مشتری را معادل ۲۲ درصد تعیین کرد. ضمن این که اعطای تسهیلات عقود مشارکتی با نرخ سود بالاتر منوط به ارائه طرح توجیهی شده است. شورای پول و اعتبار نرخ‌های سود علی‌الحساب سپرده بانکی را نیز به حداکثر ۱۸ درصد برای سپرده‌های یکساله و حداکثر ۱۰ درصد برای سپرده‌های کوتاه مدت کمتر از سه ماه را تأیید و تصویب کرد.

علاوه بر این تک‌نرخی شدن ارز نیز با توجه به توازن میان نرخ ارز و توان اقتصاد ملی، مبارزه با فساد و رانت، توسعه صادرات و حفظ ارزش پول ملی از طریق کاهش تورم دنبال می‌شود. لذا آزادسازی منابع ارزی کشور، استقرار روابط کارگزاری بین‌المللی، متنوع‌سازی منابع ارزی، صادرات محوری، امکان دریافت انواع اعتبارات، تأمین مالی برخی از طرح‌ها از طریق بازارهای مالی بین‌المللی، پاک‌سازی حساب‌های بانک‌ها، بازنگری و تنظیم مقررات ارزی، مدیریت بازار ارز، فعال کردن بازار بین‌بانکی ارز، بازنگری ساز و کار و تسویه ارزی معاملات ریالی، توسعه سامانه‌های ارزی، آموزش و کوچک‌سازی بازار قاقچاق کالا، از مهم‌ترین برنامه‌های یکسان سازی نرخ ارز است که بانک مرکزی در این راستا باید تلاش کند.

بازار سرمایه

در بازار سرمایه با تلاش‌های صورت گرفته، امکان عضویت سازمان بورس در آیسکو فراهم آمده است و از همین رو بازار سرمایه رونق جدیدی را از سر گرفته است. شاخص کل از ابتدای سال از ۶۲ هزار و ۴۶۱ واحد با رشد بیش از ۲۳ درصدی به رقم حدود ۷۸ هزار واحد رسید. شاخص کل بورس تهران در بهمن‌ماه با رشد ۳/۲

اشخاص هم با ۱۲,۹ درصد کاهش ۳۰ هزار و ۶۴۰ میلیارد تومان بوده است. حجم کل نقدینگی در پایان شهریور امسال با ۲۳,۵ درصد نسبت به شهریور ۱۳۹۳ و ۱۱,۶ درصد افزایش نسبت به اسفند سال گذشته به ۸۷۲ هزار و ۷۵۰ میلیارد تومان رسیده است اما کل سپرده‌های بخش غیردولتی ۸۴۲ هزار و ۱۱۰ میلیارد تومان بوده است. در همین دوره خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با ۱۱,۷ درصد افزایش نسبت به اسفند ۱۳۹۳ به ۱۷۶ هزار و ۹۸۰ میلیارد تومان، بدهی دولت به بانک مرکزی با ۴۳,۷ درصد رشد نسبت به اسفند ۱۳۹۳ و ۷۱,۳ درصد افزایش نسبت به شهریور ۱۳۹۳ به ۲۶ هزار و ۳۸۰ میلیارد تومان رسیده است. یکی از دلایل رشد بدهی دولت به بانک مرکزی افزایش تنخواه بوده است.

میزان بدهی دولت به بانک‌ها با ۶,۶ درصد رشد در شش ماهه اول و ۱۸,۴ درصد افزایش در ۱۲ ماه منتهی به شهریور امسال به ۱۰۷ هزار و ۱۲۰ میلیارد تومان رسید. بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی با ۲۲,۳ درصد رشد در ۱۲ ماه منتهی به شهریور ۲۵ هزار میلیارد تومان شده است. بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک‌ها ۲۹۴۰ میلیارد تومان گزارش شده است. بدهی بانک‌های تخصصی ۰,۴ درصد کاهش و بدهی بانک‌های تجاری ۸۵,۱ درصد افزایش داشته است. افزایش مطالبات معوق، حجم بالای بدهی دولت به بانک‌ها، رشد بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی و رشد نقدینگی گویای وضعیت نامطلوب ساختار مالی نظام بانکی کشور در طول یک ده گذشته بوده است که تبدیل به حربه‌ای برای حمله به

درصدی به بالاترین سطح خود از فروردین ۱۳۹۳ رسید. ارزش ۸۶۰ میلیارد تومانی و حجم ۴ میلیارد و ۲۶۳ میلیون تومانی معاملات سهام نیز در سطح یک رکورد تاریخی قرار دارد. شاخص P/E نیز در روزهای اخیر افزایش یافته و از محدوده ۷ مرتبه هم فراتر رفته است. در روزهای پایانی بهمن رشد شاخص بازار سرمایه متأثر از کاهش نرخ سود بانکی، تداوم پیدا کرد.

ارزش بازار بورس هم اکنون به ۲۲۰ هزار میلیارد تومان و ارزش فرابورس به ۹۵ هزار میلیارد تومان رسیده است و مجموع ارزش بازار سهام بیش از ۳۲۰ هزار میلیارد تومان (حدود ۱۲۰ میلیارد دلار) تخمین زده می‌شود. از ابتدای سال تا ۲۰ دی ماه، ارزش معاملات خرد روزانه به طور متوسط ۱۰۰ میلیارد تومان بود، اما از ۲۰ دی ماه تاکنون این رقم به طور متوسط به ۳۲۸ میلیارد تومان رسیده است. این روند به معنای جذب نقدینگی به سمت بازار سهام است. از ابتدای سال ۱۳۹۴ تا کنون ۵۱۴ میلیارد تومان عرضه اولیه در فرابورس و بورس انجام شده است. ۶۵۰ هزار نفر نیز در صندوق‌ها، سرمایه‌گذاری کردند که تخمین زده می‌شود در سال آینده این رقم به ۹۰ هزار میلیارد تومان برسد. از دلایل مهم دیگر افزایش حجم فرابورس رشد بازار بدهی بود. با موافقت وزارت مسکن و شهرسازی، اوراق رهنی با اعتبار ۱۰ هزار میلیارد تومان در نظر گرفته شده است که در مرحله اول اوراق با اعتبار ۳ هزار میلیارد تومان شروع و محرک بازار مسکن خواهد شد.

بازار فولاد و خودرو

در حالی که بازار طلا متأثر از بازار بین‌المللی، دچار نوسان شده و مسیر صعودی را در پیش گرفته است، بازار آهن و فولاد همچنان از رکود رنج می‌برد. گفته می‌شود که از سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۳، ۱۵۰۰ واحد آهن فروشی تعطیل شده است. شرکت‌های تولیدکننده سنگ آهن با کاهش ۸ درصد در سال ۱۳۹۴، ۲۵ میلیون تن سنگ آهن تولید کرده‌اند. با وجود این که برخی از کارشناسان نسبت به رونق این صنعت در سال ۱۳۹۵ نیز تردید دارند، راهبرد ادغام در طرح‌های فولادی برای کاهش هزینه تولید، طرح شده است. در زمینه خودرو اگر چه تولید دو میلیون خودرو هدف گذاری شده است، کاهش تولید خودرو از اردیبهشت ۱۳۹۴ رشد اقتصادی را متأثر کرد. همچنین دولت در اواسط سال با ارائه تسهیلات ارزان

۲۵ میلیونی به تحریک تقاضا در بازار خودرو پرداخت. مشتریان داخلی اگر چه از کیفیت خودروها رضایت ندارند، اما با قیمت نیز مشکل دارند. وزیر صنعت با خروج بازار خودرو از رکود موافق است اما بانک مرکزی علاقه‌ای به تزریق پول از طریق تسهیلات ارزان ندارد. بنابراین بازار خودرو در آینده با چالش روبرو است. در این شرایط نحوه حضور شرکت‌های خارجی، رقابت بین آنها و موضوع پلت‌فرم مشترک و نتیجه آن موضوعات مورد بحث بوده است.

تجارت و سرمایه‌گذاری خارجی

در تجارت خارجی ۲۸ میلیون تن کالا به ارزش بالغ بر ۳۴ میلیارد و ۵۰۰ میلیون دلار به کشور وارد و ۷۷ میلیون تن به ارزش ۳۴ میلیارد دلار کالا صادر شده است. کل تجارت خارجی طی ۱۰ ماه نخست سال ۱۳۹۴ بالغ بر ۶۸ میلیارد و ۵۰۰ میلیون دلار بوده است. حجم ترانزیت نیز ۸۸ میلیارد و ۳۰۰ میلیون دلار به وزن ۱۵ میلیون و ۸۰۰ هزار تن برآورد شده است. در این شرایط واردات ۳۶ هزار خودرو به مبلغ ۸۴۷ میلیون دلار، واردات ۷۰۰ خودروی پورشه با کارت بازرگانی یک زن روستایی، ۴۴۱ میلیون و ۷۰۲ هزار دلار موز و ۵۶۶ میلیون و ۹۵ هزار دلار برنج و افزایش قاچاق میوه اعتراضات برخی گروه‌های سیاسی را برانگیخت. علاوه بر این برخی از گروه‌های سیاسی به شدت از شیوه‌های جذب سرمایه‌گذاری خارجی، الگوی قراردادهای جدید نفتی و رانت‌های احتمالی آن انتقاد می‌کنند.

جذب ۴۵ تا ۵۰ میلیارد دلار برای سال آینده وجود دارد. این در حالی است که با هدف افزایش صادرات، شفافیت و رقابت پذیری از سال ۱۳۹۵، ۱۰۰ درصد درآمد حاصل از صادرات خدمات و کالاهای غیرنفتی و محصولات بخش کشاورزی مشمول مالیات با نرخ صفر شده است.

به دلیل دو برابر شدن سود بازرگانی و تقویت اقتصاد زیرزمینی تعرفه واردات خودرو در اواخر بهمن ماه اصلاح شد. رئیس جمهور در سفر به اروپا معرفی ظرفیت بخش خصوصی، زمینه سازی برای پیوند با کشورهای اروپایی در جهت حل مشکلات بانکی و بیمه ای را دنبال می کرد. قرارداد میان شرکت رنو و سایپا مشابه قرارداد پژو بر اساس مشارکت ۵۰ درصدی و با هدف صادرات ۳۰ درصدی امضاء شده است. در فرانسه از مجموع ۱۸ سند، ۱۰ تفاهم نامه بین وزارتخانه های دو کشور و ۸ قرارداد امضا شد که ۳ قرارداد به بخش خصوصی مربوط بود. علاوه بر این امضای قرارداد ۲۷ میلیارد دلاری با شرکت ایرباس در تشویق بانک ها و مؤسسات بیمه ای اروپایی مؤثر عمل کرده است، ضمن اینکه شرکت بوئینگ نیز برای رقابت با ایرباس تمایل دارد وارد بازار ایران شود که این قدرت انتخاب کشور در تجارت خارجی و جلب سرمایه را افزایش خواهد داد.

وزیر اقتصاد نیز در سفر خود به ژاپن اولویت سرمایه گذاری و انتقال فن آوری را در زمینه پتروشیمی، برق، آب، خودرو و جهانگردی اعلام کرد. در این سفر شرکت های ژاپنی به رقابت در سرمایه گذاری و انتقال فن آوری با فرانسوی ها فراخوانده شدند. ضمن اینکه بانک ها و دولت ژاپن یک خط اعتباری ده میلیارد دلاری را برای پشتیبانی مالی از مراودات تجاری دو کشور ایجاد کردند. همچنین قراردادهای خط اعتباری ۳۸ میلیارد دلاری با روس ها امضا شده است که بر مبنای آن در سال ۲۰۱۶ روسیه وام ۵ میلیارد دلاری و خط اعتباری ۲,۳ میلیارد دلاری به ایران خواهد پرداخت که برای سرمایه گذاری راه آهن گرمسار - اینچه برون و نیروگاه حرارتی بندرعباس سرمایه گذاری خواهد شد. براساس برآورد سازمان سرمایه گذاری در سال ۱۳۹۴ بالغ بر ۷ میلیارد دلار پروژه سرمایه گذاری مستقیم خارجی در بخش های کشاورزی، صنعت، گردشگری و حمل و نقل مجوز خواهند گرفت.

از این منظر در حالی که نحوه جذب سرمایه گذاری های خارجی در خودرو و زیرساخت در ابهام است، نبود برنامه و اولویت های سرمایه گذاری خارجی و عدم انطباق با اقتصاد، تبلیغ کالاهای مصرفی، افزایش وابستگی و عدم توجه به تولید داخل به شدت احساس می شود. در مقابل در شرایطی که وزیر نفت آمادگی خود را برای گفتگوی کارشناسی با منتقدان اعلام کرده، بر سرمایه گذاری ۲۰۰ میلیارد دلاری برای افزایش ظرفیت تولید نفت و گاز تأکید نموده است. این در حالی است که برخی از تشکلهای اقتصادی و مسئولان دولتی معتقدند آن چه در زمینه سرمایه گذاری خارجی اتفاق خواهد افتاد، توأم با برنامه ریزی، کار مشارکتی دراز مدت و سرمایه گذاری مشترک با هدف افزایش اشتغال، صادرات، انتقال فناوری، منطبق با محیط زیست و در چارچوب اقتصاد مقاومتی است.

در این راستا سازمان سرمایه گذاری برای کمک به جلب سرمایه گذاری خارجی، بانک اطلاعات فرصت های سرمایه گذاری ایجاد کرده است. تا کنون بین ۱۶۰۰ تا ۱۷۰۰ مورد از فرصت های سرمایه گذاری شناسایی شده که ۲۵۰ مورد آن قابل ارائه است. تلاش برای جلب سرمایه خارجی در بازار سرمایه نیز آغاز شده است. یکی از خلأهای بازار برای اطلاع رسانی نبود اطلاعات بود که با راه اندازی نسخه انگلیسی کدال این مشکل برطرف شد. از این طریق سرمایه گذاران خارجی برای سرمایه گذاری در بازار صکوک و اوراق خزانه اسلامی ترغیب می شوند و ظرفیت

نتیجه‌گیری

همزمان با اجرایی شدن برجام و شفافیت نسبی آینده مالی، وارد شدن کشور به فضای انتخاباتی و رقابت‌های جناح‌های سیاسی برای پیروزی در انتخابات مجلس شورای اسلامی، لایحه بودجه کل کشور به مجلس شورای اسلامی ارائه شده است. دولت در تلاش است تا با تصویب نهایی بودجه قبل از هفته چهارم فروردین ۱۳۹۵ بتواند با اجرایی کردن پرداخت‌های مصوب فضای باثبات و امیدوارکننده‌تری را در عرصه اقتصاد برای کارکنان دولت و بخش خصوصی فراهم کند. اما با وجود توافق با کمیسیون تلفیق، نمایندگان عضو کمیسیون بودجه، تصویب نهایی بودجه را به سال آینده موکول می‌کنند. در همین ارتباط کمیسیون بودجه مجلس انتقاداتی را نسبت به نحوه تحقق منابع درآمدی دولت، سهم صندوق توسعه ملی، نحوه هزینه‌کرد منابع آن و انطباق یا عدم انطباق ساختار بودجه با سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ارائه کرده‌اند. به نظر می‌رسد این انتقادات چندان با توجه به شرایط سیاسی، اوضاع کلان اقتصادی کشور و ریشه اصلی آن مطرح نشده است.

در ارتباط با شاخص‌های کلان اقتصادی تورم با اعمال انضباط مالی از سوی بانک مرکزی همچنان در جهت کاهش در حرکت است. آمار مربوط به بخش تولید در صنعت نفت بر خلاف سه ماه اول سال رو به رشد و مثبت شده است. آمار مربوط به بخش مسکن و صنعت و کشاورزی حکایت از کاهش عمق رکود در اقتصاد کشور در سال ۱۳۹۴ و ایجاد زمینه‌های رونق اقتصادی در پایان سال و در سال ۱۳۹۵ دارد. این در حالی است که میزان نرخ رشد اقتصادی، واردات کالای مشابه داخلی، مشکلات کارگری، مالیات تولید همچنان محل اختلاف جناح‌های سیاسی و نمایندگان مجلس و دولت است که البته با شروع رقابت انتخاباتی بیشتر وجه سیاسی به خود گرفته است. با وجود تداوم مشکلات ساختاری در نظام بانکی تلاش دولت برای ساماندهی این حوزه تداوم دارد. در این مسیر دولت به صورت غیردستوری و با توافق بانک‌ها نرخ سود بانکی را ۲ درصد کاهش داد. ضمن این که مقدمات لازم را برای تک‌نرخ کردن ارز در سال آینده فراهم می‌کند. کاهش نرخ سود بانکی و شرایط پساتحریم بر روی بازار سرمایه و رونق آن مؤثر بود و جذب نقدینگی و سرمایه خارجی به سمت این بازار

در حال افزایش است. اما نظارت بر اعمال نرخ سود بانکی، افزایش نقدینگی، افزایش سرمایه بانک‌ها از محل تسعیر نرخ ارز، مورد انتقاد جریان‌های سیاسی قرار گرفته است. بازار فولاد در رکود است و بازار خودرو با وجود حمایت مالی دولت در ارائه وام‌های ارزان به دلیل مخالفت بانک مرکزی با وام‌های ارزان جدید مورد انتظار مشتریان، قیمت و میزان کیفیت خودروهای داخلی در ابهام است. در عرصه تجارت و سرمایه‌گذاری با وجود انتقادات برخی جناح‌های سیاسی دولت برنامه و روند خوبی را در پیش گرفته است. اما حضور بخش خصوصی واقعی، انتقال فن‌آوری، سرمایه‌گذاری بلندمدت و حمایت از تولیدکنندگان داخلی باید مدنظر قرار گیرند. منتقدان و مخالفان دولت نیز باید متوجه باشند که بزرگ‌نمایی مشکلات اقتصادی داخلی و استفاده سیاسی از آن و بدور از مسیرهای کارشناسی و قانونی باعث تعمیق مشکلات ساختاری و تضعیف مواضع ملی در مذاکرات اقتصادی می‌شود.